

КИВЛЮК Ольга Петрівна,

д-р філос. наук, професор,

Київський університет інтелектуальної власності та права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ORCID ID: 0000-0002-7900-9299

ВОРОНKOVA Валентина Григорівна,

д-р філос. наук, професор,

академік НАН ВО України,

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні

Запорізького національного університету

ORCID ID: 0000-0002-0719-1546

НІКІТЕНКО Віталіна Олександрівна,

д-р філос. наук, професор,

Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні

Запорізького національного університету

ORCID ID: 0000-0001-9588-7836

ФІЛОСОФІЯ КОМУНІКАЦІЙНОЇ ПАРАДИГМИ ПОСТІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА: ВИКЛИКИ І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Філософія комунікаційної парадигми постінформаційного суспільства описує сучасний етап розвитку суспільства, де інформаційні технології та мережева комунікація є ключовими складовими інформаційної культури та економіки. У постінформаційному суспільстві інформаційні технології та засоби комунікації стали повсякденними та невід'ємними елементами життя людей. Це відкрило безмежні можливості для спілкування, доступу до знань та інформації, зростання бізнесу, наукових досліджень та культурних взаємодій. Постінформаційне суспільство відрізняється тим, що усі аспекти життя стали більш залежні від інформації та її обробки. Постінформаційне суспільство принесло багато переваг, зокрема поліпшення комунікації, формування відкритого інформаційного простору, доступ до великих даних¹.

Однією з найвідоміших є концепція «інформаційного суспільства» (Information Society), яка була запропонована у 1970-х роках. Її авторами є американські вчені Даніель Белл та Алвін Тоффлер, які стверджували,

¹ Кивлюк О.П. Воронкова В.Г. Концепція постінформаційного суспільства: ознаки та характеристики. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: проблеми та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2023 року). К.: ТОВ «Твори», 2023. С. 9–12.

що замість індустріального суспільства, яке було засноване на виробництві товарів, виникає нове інформаційне суспільство, в якому інформація стає головним ресурсом. Іншою важливою концепцією є «цифрове суспільство» (Digital Society), яке є наслідком розвитку інформаційних технологій. Його основними ознаками є використання цифрових технологій для обробки інформації, зберігання і поширення даних, інтернет-комунікації і віртуальних середовищ. Концепції цифрового суспільства – це розуміння суспільства, яке використовує цифрові технології. Методологія дослідження комунікаційного простору постінформаційного суспільства може бути досить різноманітною, оскільки цей простір постійно змінюється і розвивається. Проте, основні підходи можуть включати такі етапи: 1) аналіз попередніх досліджень, щоб визначити основні тенденції, проблеми та відкриті питання; 2) визначення об'єкту та предмету дослідження. Об'єктом дослідження може бути сам комунікаційний простір постінформаційного суспільства, а предметом дослідження – його структура, особливості, динаміка, взаємозв'язки між різними елементами та ін.; 3) вибір методів дослідження у залежності від конкретної задачі дослідження: анкетування, інтерв'ю, спостереження, аналіз контенту, мережевий аналіз та інші; 4) збір та аналіз даних за допомогою відповідних методів, проводиться їх аналіз, інтерпретація та узагальнення; 5) формулювання висновків та рекомендацій. На основі аналізу даних формулюються висновки та рекомендації щодо подальшого розвитку комунікаційного простору постінформаційного суспільства. Досліджуючи комунікаційний простір постінформаційного суспільства, важливо також враховувати різні аспекти, такі як культурні та мовні особливості, психологічні фактори, політичні та соціальні контексти.

Слід назвати вчених з різних країн, які вивчають питання комунікаційного простору у контексті різних підходів та напрямків дослідження. Деякі з найвідоміших: 1) Маршалл МакЛюан – канадський вчений, який став відомим завдяки своїм дослідженням засобів масової комунікації та їх впливу на людей; 2) Юрген Габермас – німецький філософ та соціолог, який зосереджується на дослідженні комунікації як засобу взаємодії між людьми та як ключового елементу демократичного процесу; 3) Деніел Холліс – американський дослідник, який зосереджується на дослідженні засобів масової комунікації та їхнього впливу на політичний процес; 4) Еверет Роджерс – американський соціолог, який вивчав комунікації та прикладну соціологію, вніс вагомий вклад в дослідження інновацій та їх поширення;

5) Ніклас Луманн – німецький соціолог, який працював над теорією соціальних систем та комунікації, стверджував, що комунікація є ключовим елементом соціальних систем.

До засновників постінформаційного суспільства можемо віднести тих теоретиків і практиків, які сприяли розвитку інформаційних технологій та їх використанню в різних сферах людської діяльності. Назвемо декілька видатних осіб, які зіграли важливу роль у становленні постінформаційного суспільства: 1. Тім Бернерс-Лі – відомий англійський вчений, який створив перший веб-сайт та розробив протоколи HTTP та HTML, які досі використовуються для створення веб-сторінок. 2. Стів Джобс – засновник компанії Apple, який разом з командою розробив перший комерційний персональний комп'ютер та започаткував масове виробництво смартфонів. 3. Білл Гейтс – засновник Microsoft, який розробив операційну систему Windows та сприяв масовому поширенню персональних комп'ютерів. 4. Марк Цукерберг – засновник Facebook, найбільшої соціальної мережі у світі, яка змінила спосіб спілкування та обміну інформацією між людьми. 5. Ларрі Пейдж та Сергій Брін – засновники Google, найпопулярнішого пошукового двигуна в інтернеті, який став невід'ємною частиною повсякденного життя, допомагає знаходити необхідну інформацію швидко та ефективно. Їхні проекти мають величезний вплив на сучасне суспільство та допомогли створити умови для його становлення².

Ці підходи базуються на ідеї того, що цифрові технології можуть і повинні змінювати спосіб, яким люди живуть, працюють і взаємодіють між собою. Крім того, розвиваються концепції «суспільства знання» (Knowledge Society), «креативного суспільства» (Creative Society) та «глобального суспільства» (Global Society). Усі ці концепції визнають роль інформації як ключового елементу сучасного суспільства і висувають вимоги до розвитку освіти, науки, культури та інформаційних технологій для досягнення успіху в новому інформаційному столітті. Усі ці концепції мають свої переваги. У той же час ці види суспільств породжують такі проблеми, як інформаційна перенасиченість, фільтрування та маніпулювання інформацією, проблеми з приватністю та безпекою даних, цифрову нерівність та інші³.

2 Воронкова Валентина, Кивлюк Ольга, Нікітенко Віталіна. Критичне мислення у контексті постмодерністського дискурсу Жана Бодріяра. Освітній дискурс: збірник наукових праць / голов. ред. О.П.Кивлюк. Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація». 2023. Випуск 45 (7–9). С. 29–39.

3 Там само.

Результати засвідчують, що постінформаційне суспільство є складним феноменом, що має свої позитивні та негативні аспекти. Важливо зробити все можливе, щоб забезпечити ефективне та відповідальне використання інформаційних технологій на даному етапі розвитку. У постінформаційному суспільстві інформація стала ключовим ресурсом і має величезний вплив на економіку, політику, культуру і суспільний розвиток. Соціально-гуманітарна наука виробила різноманітні підходи до концепції постінформаційного суспільства, які відрізняються своїми особливостями та підходами.

Таблиця 1.

**Основні виклики та перспективи
розвитку комунікаційної парадигми
остінформаційного суспільства**

Ключові аспекти	Виклики	Перспективи
1	2	3
Інформаційна перевантаженість	Збільшення обсягу інформації призводить до перевантаження, що ускладнює комунікацію та сприяє втраті уваги.	Розвиток нових методів фільтрації та обробки інформації, вдосконалення алгоритмів пошуку, а також навичок критичного мислення для ефективної обробки інформації
Глобалізація та міжкультурна комунікація	Зростання міжнародних зв'язків ставить завдання побудови ефективної комунікації в різноманітних культурних контекстах.	Розвиток міжкультурної компетентності, використання мов та комунікаційних засобів, які враховують культурні відмінності.
Технологічний розвиток	Зростання впливу технологій (соціальних мереж, штучного інтелекту) на комунікацію.	Перспективи: Вивчення та розробка етичних стандартів використання технологій, адаптація комунікаційних стратегій до нових технологічних можливосте
Демократизація медіа	Зростання можливостей для самовираження та поширення інформації призводить до викликів у забезпеченні якості та достовірності.	Розвиток медіаграмотності, створення механізмів перевірки достовірності інформації, підвищення рівня відповідальності користувачів та засобів масової інформації.
Персоналізація та індивідуалізація	Зростання вимог до індивідуальної різноманітності та персонального підходу в комунікації.	Використання аналітики для індивідуалізації комунікаційних стратегій, розвиток персоналізованих підходів у медіа та рекламі.

<i>Продовження табл. 1</i>		
1	2	3
Співпраця та взаємодія	Зростання значення колективної роботи та комунікації для досягнення спільних цілей. ці.	Розвиток та впровадження технологій, що підтримують ефективну комунікацію в командному середовищі, наголос на розвитку навичок співпраці та командної праці.
Етика комунікації	Зростання питань щодо етичності комунікації та використання даних.	Розробка етичних стандартів у комунікації, підвищення свідомості про етичні аспекти використання інформації.
Соціальна відповідальність	Збільшення уваги до соціальної відповідальності в комунікаціях, а також виклики в сфері корпоративної соціальної відповідальності.	Розвиток комунікаційних стратегій, спрямованих на підвищення соціальної свідомості, а також визначення та виконання соціальних та екологічних стандартів.
Розвиток освіти та навчання:	Потреба у постійному навчанні та розвитку навичок для ефективної комунікації в швидкозмінюючому суспільстві.	Впровадження інноваційних методів навчання, розвиток програм навчання комунікаційним навичкам, підтримка життєвого навчання.
Активна участь громадян	Зміцнення громадянського суспільства та зростання активності громадян у комунікаційних процесах.	Перспективи: Розвиток інструментів для залучення громадян до комунікації та прийняття рішень, підтримка публічної дискусії та взаємодії з громадськістю.

Таблиця 1 (сформована авторами)

Філософія комунікаційної парадигми в постінформаційному суспільстві висвітлює роль та вплив комунікаційних процесів у сучасному світі, де інформація стала ключовим ресурсом. Усі ці виклики і перспективи вимагають комплексного підходу, який об'єднує технологічні інновації, розвиток людських ресурсів, культурну адаптацію та етичний розвиток. Філософія комунікаційної парадигми у постінформаційному суспільстві визначає не лише способи обміну інформацією, а й сприяє формуванню освіченої, відповідальної та демократичної глобальної спільноти⁴.

Постінформаційне суспільство характеризується наступними ознаками: 1. Надмірна кількість інформації, яку люди отримують з різних джерел, що може бути як корисним, так і шкідливим. Висока швидкість та доступність інформації за допомогою інтернету та мобільних технологій

⁴ Кивлюк О.П., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Цифрові права людини як вираження цифрових атрибутів: соціально-філософське обґрунтування. Освітній дискурс: збірник наукових праць / голов. ред. О.П.Кивлюк. Київ : ТОВ «Науково-інформаційне агентство «Наука-технології-інформація». 2023. Випуск 44 (4–6). С. 7–22

сприяє тому, щоб швидко та легко отримувати доступ до інформації з будь-якої точки світу. 2. Інформаційна залежність, так як у постінформаційному суспільстві люди стали залежними від інформації, яка надходить до них з різних джерел, включаючи соціальні медіа та інші електронні засоби комунікації. 3. Зміна способу сприйняття інформації, так як люди стали більш вимогливими до якості та кількості інформації, яку вони отримують, та швидкості її передачі. Зміна ролі та статусу інформації – від інструменту, що допомагає приймати рішення, до важливого джерела влади та впливу. 4. Розвиток мережевих технологій у постінформаційному суспільстві характеризується їх швидким розповсюдженням, що дає можливість отримувати інформацію з будь-якого куточка світу за допомогою інтернету та інших електронних засобів комунікації. Розвиток мережевих технологій змінюють спосіб, яким люди спілкуються, працюють, розважаються та сприймають світ. 5. Збільшення ролі технологій у постінформаційному суспільстві породжує нові форми комунікації, які характеризуються новими формами їх формування, такими як соціальні медіа, блоги, відео та інше, що дає можливість кожному виразити свою думку та погляди на будь-яку тему. Збільшення об'єму та різноманітності інформації сприяє тому, що люди отримують доступ до все більшого обсягу інформації на різні теми та з різних джерел. Розвиток нових форм культури та спілкування – мережеві технології створюють нові форми спілкування та культури, які часто відрізняються від традиційних⁵. 6. Розвиток глобалізації, в умовах якої розвивається постінформаційне суспільство, яке характеризується зростанням глобалізації та міжнародних зв'язків, що дає можливість людям отримувати інформацію про культури, традиції та події, що відбуваються в інших країнах. Зростання кількості цифрових служб та продуктів, у результаті чого з'являються нові можливості для бізнесу, освіти та забезпечення медичних послуг, що сприяє розвитку цифрових продуктів та сервісів. У результаті цих характеристик постінформаційне суспільство можемо охарактеризувати як концепцію, що використовується для опису сучасного світу, в якому інформаційні технології та мережі стали центральними складовими економіки, політики та культури. Постінформаційне суспільство – це суспільство, в якому інформаційні технології є ключовим чинником, що впливає на усі аспекти життя.

5 Кивлюк О.П., Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Інтеграція віртуальної реальності та освіти в контексті креативності та сучасних тенденцій цифрового розвитку / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2023. С. 47–63.

Таким чином, концепції постінформаційного суспільства включають такі характеристики: 1) є засобом для покращення якості життя. Це включає в себе використання інформаційних технологій для забезпечення більш ефективного доступу до освіти, охорони здоров'я та інших соціальних послуг. 2) виступає як засіб для розвитку економіки, підвищення продуктивності, збільшення ефективності та створення нових ринків та бізнес-моделей. 3) дозволяє створювати нові форми організації та управління, стали основою організації суспільства, що призводить до змін в різних сферах життя.

Комунікаційний простір постінформаційного суспільства – це складний і динамічний різноманітний простір, де зустрічаються технології, люди та ідеї, щоб створити, обмінюватися і споживати інформацію. Цей простір включає в себе всі медіа, включаючи телебачення, радіо, газети, журнали, інтернет та соціальні мережі. Він також включає в себе спілкування між людьми через різноманітні комунікаційні канали, такі як електронна пошта, месенджери, відеоконференції тощо. У постінформаційному суспільстві, де інформація стала доступною для кожного і велика кількість людей має можливість ділитися своїми думками та ідеями через медіа та соціальні мережі, комунікаційний простір стає основою демократії та розвитку людства⁶.

Однак, цей простір також стає місцем поширення фейкової та неправдивої інформації, що може мати негативний вплив на суспільство. У цьому контексті, розуміння та критичний аналіз інформації, яка надходить до нас через різні медіа, є важливими компетенціями для сучасної людини. Крім того, розвиток нових технологій та засобів комунікації вимагає розвитку нових етичних, правових та соціальних норм, щоб забезпечити безпеку та захист прав людей у цьому просторі. Комунікаційний простір – це сукупність засобів, каналів та процесів, які використовуються для комунікації між людьми в певному соціальному середовищі. Сутність комунікаційного простору полягає у його важливості для взаємодії та спілкування між людьми, що має велике значення для розвитку суспільства. Цей простір складається з таких складових частин, як засоби масової інформації, соціальні мережі, інтернет-платформи та інші канали комунікації. У комунікаційному

6 Воронкова В.Г. Андрюкайтене Регіна. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: структура, особливості, динаміка. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: проблеми та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2023 року). Київ: ТОВ «Твори», 2023.. С. 27–29.

просторі люди взаємодіють між собою, обмінюючись інформацією, ідеями та думками. Комунікаційний простір допомагає людям знаходити спільну мову, вирішувати проблеми та займатись спільними справами. Він створює можливості для обговорення різних питань, що важливо для формування громадської думки та розвитку демократії⁷.

Комунікаційний простір постінформаційного суспільства – це сукупність засобів та процесів, що забезпечують комунікацію між суб'єктами суспільства, такими як люди, організації, установи, компанії та інші. Структура комунікаційного простору постінформаційного суспільства представлена наступним чином: 1) засоби комунікації: цифрові технології, мережі Інтернету, соціальні мережі, месенджери, мобільні телефони, телебачення, радіо, газети та інші медіа; 2) суб'єкти комунікації: індивіди, групи, організації, державні установи, міжнародні організації, бізнес-структури та інші учасники комунікаційного простору; 3) контент: інформаційні повідомлення, реклама, новини, аналітика, коментарі, відео, фото, аудіо та інші види контенту, що поширюються в комунікаційному просторі; 4) цільова аудиторія: отримувачі інформації, які можуть бути залучені до взаємодії з іншими учасниками комунікаційного простору, та мають вплив на формування думок та поведінки в суспільстві; 5) формат комунікації: відкриті дискусії, дебати, презентації, конференції, інтерв'ю, публікації, статті та інші форми взаємодії між учасниками комунікаційного простору, що взаємодіють між собою та взаємодіють зі змінами в суспільстві⁸.

Комунікаційний простір постінформаційного суспільства має свої особливості, які можна описати наступним чином: 1) багатоканальність комунікації, у контексті якої інформація та комунікація передаються через різноманітні канали, такі як Інтернет, соціальні мережі, месенджери, мобільні додатки, телевізори та радіо. Це призводить до того, що люди мають доступ до більшої кількості інформації та можуть обирати той канал, який відповідає їх потребам та інтересам; 2) швидкість та доступність інформації, які відбуваються завдяки розвитку технологій та зростанню кількості каналів комунікації, люди можуть отримувати

7 Кивлюк Ольга, Воронкова Валентина. Креативна освіта як чинник формування креативної особистості. Managerial, social and technological innovations – the basis of the public good = Vadybinės, socialinės ir technologinės inovacijos – visuomenės gerovės pagrindas : tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos tezių rinkinys. Lithuania Marijampolė, Marijampolės kolegija, 2023 С. 38–39.

8 Фурсін О.О. Технологічні засади комунікації як соціального феномена: можливості та перспективи розвитку. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: проблеми та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2023 року). Київ: ТОВ «Твори», 2023. С. 49–52.

інформацію швидко та легко. Це дозволяє людям бути в курсі подій та ділитися інформацією з іншими; 3) Фрагментація комунікації у постінформаційному суспільстві, у якому люди отримують інформацію з різних джерел, можуть мати різні точки зору на те, що може створювати конфлікти та розбіжності; 4) Підвищена відкритість та залученість, у контексті якої соціальні мережі та інші онлайн-канали дозволяють людям бути більш відкритими та залученими до громадського життя.

Комунікаційний простір постінформаційного суспільства постійно змінюється і розвивається під впливом різних чинників, таких як технологічні інновації, соціальні зміни, економічні та політичні процеси. Одним із основних напрямків розвитку комунікаційного простору є зростання кількості і різноманітності медіа-каналів та платформ, які надають можливість людям обмінюватися інформацією, взаємодіяти між собою та з іншими групами. Це включає в себе: соціальні мережі, блоги, форуми, месенджери, відеохости, стрімінгові сервіси, підкасти та інші форми медіа. Зростання кількості інформації призвело до зміни способу сприйняття та обробки інформації людиною. Велика кількість доступної інформації дозволяє людям бути більш інформованими та критичними щодо того, що вони чують і бачать. Наявність великої кількості дезінформації, фейків та маніпулятивної інформації може стати загрозою для правдивої інформації та здатності людей зрозуміти справжній стан речей. Таким чином, зробимо висновки. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства може бути детермінований політичними та економічними процесами: деякі держави можуть вводити обмеження на доступ до певних видів інформації або блокувати доступ до деяких медіа-каналів. Комунікаційний простір є важливим елементом сучасного суспільства, який допомагає забезпечувати ефективну комунікацію між людьми та сприяє розвитку соціального середовища в цілому⁹.

Відповідно до парадигми постінформаційного суспільства – масова комунікація, організаційна комунікація, групова комунікація, міжособистісна комунікація та самокомунікація є різними та окремими системами. Парадигма комунікації включає різноманітні аспекти, які досліджуються в галузі комунікаційних наук. Основні підходи до комунікації включають: інтерперсональну комунікацію, міжособистісну комунікацію, групову

⁹ Крупа А.А. Характеристика парадигми ІКТ постінформаційного суспільства. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: проблеми та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2023 року). Київ: ТОВ «Твори», 2023. С. 47–49.

комунікацію та масову комунікацію. Структура та процес комунікації описує елементи, які складають процес комунікації, включаючи відправника, отримувача, повідомлення, канал та контекст.

Ефективність комунікації – це дослідження процесу передачі повідомлень та сприйняття їх отримувачем з метою визначення того, наскільки успішно була зроблена передача інформації. Культурний контекст – визначення культурних відмінностей, що впливають на сприйняття та розуміння повідомлень. Роль комунікації в суспільстві включає політику, економіку, масову культуру та інші сфери, однак у рамках постінформаційного суспільства основні типи комунікацій рухаються до шляху взаємного зв'язку та взаємної синергії через цифровізацію. Вплив технології на комунікацію розгортається у контексті впливу технології на спілкування людей та зміну комунікаційних процесів. Природа повідомлень залежить від форм та змісту повідомлень, їх відмінностей в залежності від способів їх передачі та мети. Глибоке розуміння того, як відбувається цей процес, допоможе нам отримати точніше розуміння внутрішніх механізмів і динаміки цифрового спілкування¹⁰.

Хоча цифрова комунікація має довгу історію, зміна парадигми, викликана цифровою комунікацією постінформаційного суспільства, почалася в 1990-х роках, коли почалася хвиля комерціалізації Інтернету та появи нових медіа. Завдяки потужній підтримці індустрії та столичних кіл академічні кола безпосередньо відчули вплив технологічних інновацій та проривів у застосуванні на традиційні комунікаційні дослідження, засновані на засобах масової інформації. 1990-ті роки – це період зародження для зміни парадигми, в якому з'являються нові ідеї, нові концепції, які починають проростати і зачати. Пряма причина розвитку ефективності комунікації – хвиля комерціалізації Інтернету та поява нових механізмів мережевої комунікації.

Вступаючи у 21 століття, з поступовою появою соціальних медіа, таких як блоги та подкасти, група науковців з академічного світу першими відчули нову силу змін. Проте на даному етапі нова парадигма стикається з комплексними проблемами та неприйняттям старої парадигми. 2010-ті – тупик зміни парадигми. Із значним зростанням соціальних медіа, таких як Facebook, Twitter, WeChat і Weibo, які стали домінуючою комунікаційною парадигмою в суспільстві, нова парадигма

¹⁰ Слюсарь М.Ю. Мережева свідомість постінформаційного суспільства у контексті викликів. Комунікаційний простір постінформаційного суспільства: проблеми та перспективи: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 30 травня 2023 року). Київ: ТОВ «Твори», 2023. С. 58–60.

була повністю розкрита. Нова парадигма нестримно зростає, тоді як стара парадигма все ще не бажає легко сходити зі сцени. На цьому етапі стара і нова парадигми знаходяться в глухому куті. Спілкування все більше стає основним способом виживання людей, найпоширенішим соціальним явищем і діяльністю, основним способом соціального становлення та функціонування. Тому багато хто погоджується з тим, що комунікація має стати базовим предметом і навіть основою всієї суспільної науки¹¹. Дослідження комунікації, які передбачав Шрамм, повинні стати основним, навіть загальним, наріжним каменем наук про людську поведінку.

Особливо після глобального поширення епідемії нової корони в 2020 році, поширення інформації справді стало основним трендом способу життя людей. Парадигму суб'єкта можна розкласти на три рівні: ідея (духовне ядро парадигми, тобто світогляд і цінності), дискурс (основні поняття, теорії, системи або правила, що втілюють силу ідеології) і технологія (методи, парадигми, модель або шаблон – це каркас, який підтримує парадигму). Очевидно, що дилема комунікації полягає в неоднозначності її власної місії та цінностей. У цифрову епоху людське суспільство та життя стикаються з реконструкцією, а політика, суспільство та бізнес стикаються зі структурними змінами. У той час як цифрові технології створюють нові цінності та суспільний добробут, вони приносять величезні потрясіння та різноманітні негативні наслідки. Цифрові технології сприяють розвитку цифрової економіки, формують нову форму цифрового суспільства та створюють нові виклики для цифрового управління, особливо на міжнародний порядок¹².

Виходячи з цифрової ери, що базується на глобальній інтеграції Інтернету, терміново потрібно розібратися з новими цінностями цифрової цивілізації. Комунікація стала виступати як центр цифрової ери. Комунікаційні дослідження повинні знайти свою справжню місію у великому процесі формування людської цифрової цивілізації. Лише на вершині цифрової цивілізації комунікативні дослідження можуть встановити свою справжню дисциплінарну гідність. Комунікація має

11 Воронкова В.Г., Нікітенко В.О. Філософія цифрової людини і цифрового суспільства: теорія і практика: монографія. Львів-Торунь : Liha-Pres, 2022. 460 с

12 Крупа А.Г. Ключова роль ИКТ у розвитку цифрового суспільства. Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко ; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса : Олді+, 2023 С. 314–318.

виходити за межі засобів масової інформації. Комунікаційна революція настільки швидка, що більшість із нас, хто отримав освіту за допомогою засобів масової інформації, засоби масової інформації формують наш спосіб мислення та пізнання. Спілкування все більше стає основним способом виживання людей, найпоширенішим соціальним явищем і діяльністю, основним способом соціального становлення та функціонування¹³.

Тому багато хто погоджується з тим, що комунікація має стати основою постінформаційного суспільства. Фундаментальні соціальні науки, такі як політологія, соціологія, історія та філософія, можуть стати новими джерелами знань для вивчення комунікації. Цифрові технології змінили спосіб поширення інформації в усьому світі, спосіб життя, а також змінюють соціальну структуру та режим роботи. Умови життя всього людського роду стоять перед новим вибором долі. Вперше дослідження комунікації опинилися в центрі великої трансформації часу. Серед вчених, які відстоюють загальну ситуацію людського існування, Кастельс є одним із небагатьох вчених, хто надає нам хорошу модель, щоб поглянути на майбутнє комунікаційного суспільства. Комунікаційні дослідження повинні стояти на висоті людського існування та знайти нову позицію на рівні просування та формування нової цифрової цивілізації людства. Сьогодні сфера комунікації, включаючи нові медіа в новому технологічному середовищі та горизонтальні комунікаційні мережі, є ареною, на якій розгортаються відносини влади. Комунікація виступає політичною операцією нашого світу. У новій моделі цифрової комунікації, яка поєднує природничі та соціальні науки, ми можемо справді побудувати ефективне постінформаційне суспільство, в основі якого розвиваються всі види комунікації¹⁴.

Фундаментальною рисою постінформаційної епохи є реалізація «справжньої персоналізації», збагачення особистого вибору, правильна координація між індивідами та середовищем. У постінформаційну епоху немає часових і просторових бар'єрів, люди можуть працювати і жити

13 Слюсарь М.Ю. Вплив ІКТ на формування мережево-платформеної економіки. Геостратегічні трансформації та траєкторія національної безпеки в контексті відбудови і сталого розвитку України: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (25–26 травня 2023 року, м. Запоріжжя) / наук. ред. Н. Г. Метеленко; Інженерний навчально-науковий інститут ім. Ю. М. Потебні Запорізького національного університету. Одеса: Олді+, 2023. С. 363–367

14 Воронкова В.Г., Слюсарь М.Ю. Становлення і розвиток мережевих платформ та їх вплив на формування цифрової економіки. Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції за участю молодих науковців «Актуальні питання сталого науково-технічного та соціально-економічного розвитку регіонів України» 17–20 жовтня 2023 року. Запоріжжя: ЗНУ, 2023. С. 538–539

у різних місцях. Цифрове виживання в постінформаційну епоху дозволить людям отримати найбільше звільнення; електронні мережі та персональні комп'ютери нададуть людям найбільшу владу; інформаційні технології зітруть кордони між націями та країнами, люди рухатимуться до глобалізації, співпраця замінить конкуренцію та прагнення до все-світньої гармонії. Комунікаційні та інформаційно-телекомунікаційні технології зараз незамінні: організації та підприємства оснащені комп'ютерами, телефонними системами, мережами, які зв'язані практично з усім світом. Ця зміна має різні назви: до «суспільства послуг» додається «інформаційне» або «суспільство знань», «телематичне суспільство», «постіндустріальне суспільство», «постінформаційна ера».

Постінформаційне суспільство означає швидке розширення інформаційної діяльності з метою розробки та використання інформаційних ресурсів, які поступово замінюють діяльність промислового виробництва та виступають основним змістом економічної діяльності. У ХХІ столітті інформаційні та інтелектуальні ресурси посіли провідне місце у п'ятірці основних ресурсів країни (матеріальні ресурси, енергетичні ресурси, інформаційні ресурси, інтелектуальні ресурси та екологічні ресурси) і відіграють провідну та стратегічну роль в інформатизації національної економіки. Постінформаційне суспільство характеризується епохою філософського мислення, на зміну якого йде інноваційне мислення, настає ера креативної економіки¹⁵.

Гасло постінформаційного суспільства полягає в тому, що люди, які володіють передовими соціальними концепціями та способами мислення і вміють мислити, є більш життєздатними та конкурентоспроможними. Характеристика постінформаційного суспільства включає: 1) цивілізований погляд на життя, цінності, світогляд; 2) авангардний спосіб мислення; 3) випереджаючі методи навчання; 4) розширена структура знань; 5) просунутий спосіб життя; 6) передові методи виробництва. Концепція філософського мислення еволюціонувала від концепції «революції навчання» до концепції «навчання впродовж всього життя» до революції нового мислення». Інновації у постінформаційному суспільстві виступають душею прогресу нації, рушійною силою для процвітання країни, так як нація без інноваційної здатності не може

¹⁵ Нікітенко Віталіна, Холодулін Андрій, Грамчук Марина. Розвиток творчої економіки та творчого менеджменту у цифровому місті. Формування цифрових компетентностей у процесі викладання дисциплін «цифрової гуманітаристики» та управлінсько-економічного циклу в умовах діджиталізації / Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції 23–24 листопада 2023 року / Наукові редактори: д.філософ.н., проф., В. Г. Воронкова, д.е.н., проф. Метеленко Н.Г. / Львів: Торунь-Liha-Pres, 2023. С. 343–349.

вижити в умовах конкурентоспроможності¹⁶. Щоб протистояти викликам стрімкого прогресу науки й техніки та підйому економіки знань, найважливішим у розквіті постінформаційного суспільства є упровадження інновацій. Порівняємо: якщо в аграрному суспільстві земля була дефіцитним ресурсом, в індустріальному суспільстві – капітал дефіцитним ресурсом, то в постінформаційному суспільстві знання є дефіцитним ресурсом, де упроваджується економіка знань та високотехнологічні інновації. Інформаційне суспільство називають постіндустріальним суспільством, для характеристики якого можна назвати відомі соціальні та історичні вислови «знання – це сила», «наука й техніка – первинні продуктивні сили». У постінформаційному суспільстві креативність є дефіцитним ресурсом, а в креативній економіці концепції інновації використовуються у великих масштабах, тому що є результатом експоненційного розвитку інформації. Мислення виступає першою потребою життя. Історичний розвиток довів, що чим вищий ступінь тісного контакту між людьми, тим швидший соціальний прогрес та очевидніші досягнення. Інтернет об'єднує людей, що значно підвищує ефективність інновацій, збільшує сферу соціального простору та створює нову спільноту, тобто Інтернет-спільноту. Це новий розвиток і найновіша форма людського соціального простору, у якому домінує використання онлайн-соціального менеджменту та розширення комунікаційного простору¹⁷. В умовах глобалізації, якщо людське суспільство хоче продовжувати існувати та розвиватися, воно має шукати спільні цілі, норми поведінки та ціннісні орієнтації. Інформаційна епоха вимагає правильного ціннісного вибору на майбутнє. Інтернет і глобалізація перенесли спілкування людського суспільства в нову еру з безпрецедентною складністю. Мобільний Інтернет став новою формою соціальної організації та соціальної комунікації. Розвиток Інтернет-культури та пропаганда здорової соціальної взаємодії та методів спілкування виступають важливим змістом соціального управління в епоху Інтернету, що вимагає упровадження активних інновацій. Щоб реалізувати ці завдання, необхідно адаптуватися

16 Нікітенко Віталіна, Воронкова Валентина. Інновації в управлінні освітою як чинник удосконалення творчості, креативності, критичного мислення. Managerial, social and technological innovations – the basis of the public good = Vadybinės, socialinės ir technologinės inovacijos – visuomenės gerovės pagrindas : tarptautinės mokslinės – praktinės konferencijos tezių rinkinys. Lithuania Marijampolė, Marijampolės kolegija, 2023. С.57–58

17 Кивлюк, Ольга, Воронкова, Валентина, & Регіна Андрюкайтене. Інтелектуальна власність у контексті креативних індустрій, економіки та мислення (на прикладі країн Євросоюзу). Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed.V. Voronkova. Zaporozhzhia : Publishinghouse "Helvetica", 2022. 13 (90). P. 74-86.

до мережевого середовища у новій ситуації, навчитися досліджувати як онлайн, так і офлайн-технології, мати сміливість обговорювати з користувачами мережі онлайн та поєднувати офлайн і онлайн для вирішення проблем. Слід активно використовувати аналіз великих даних у постінформаційно-мережевому середовищі, щоб сприяти руху суспільства до здорового, гармонійного напрямку та модернізувати комунікативне управління, де відбувається високий ступінь інтеграції матерії та інформації¹⁸.

За словами директора Массачусетського технологічного інституту (MIT), Ніколаса Негропonte, сьогодні існує «перехід від атомів до бітів», де інформація відривається від своїх попередніх носіїв інформації і стає немов би трансцендентною. Управління у постінформаційному суспільстві не є чимось далеким і ми повинні бути до цього повністю готові. Концепція японського суспільства 5.0 невіддільна від постінформаційного суспільства, бурхливий розвиток якого викликав соціальні та економічні зміни. Його головний намір полягає в тому, щоб максимізувати застосування інформаційно-комунікаційних (ІКТ) технологій і поділитися «суперрозумним суспільством», яке приносить зручність і багатство кожному завдяки інтеграції кіберпростору та фізичного простору (реального суспільства). Постінформаційне суспільство як суспільство суперінтелекту – це нова соціальна форма після інформаційного суспільства. Концепція «суспільство 5.0» – це нова концептуальна модель, яка намагається вирішувати актуальні економічні та соціальні проблеми за допомогою інтелектуальних технологій на основі «промисловості 4.0», щоб посилити промислову конкурентоспроможність і реалізувати промислову трансформацію¹⁹. «Комп'ютерно-опосередкована комунікація» постмодерністського суспільства відноситься до будь-якої комунікації, яка опосередкована (увімкнена) за допомогою комп'ютера, як на стороні відправника, так і на стороні одержувача. «Інформаційно-комунікаційні технології», «нові медіа» або просто Інтернет розглядаються як безпрецедентна нова технологічна сила, яка змінює наш світ. Комунікаційний прос-

18 Кивлюк О.П., Воронкова В.Г. Філософська рефлексія інформаційної безпеки у цифровому середовищі: проблеми, ризики, правове забезпечення. "Innovative resources of modern science": collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2022. P.160-172

19 Череп А.В., Воронкова В.Г., Череп О.Г., Нікітенко В.О. Експоненційні технології як економічний ресурс концепції цифрової економіки. "Innovativeresourcesofmodernscience": collective monograph / Compiled by V. Shpak; Chairman of the Editorial Board S. Tabachnikov. Sherman Oaks, California : GS Publishing Services, 2022. P. 48–58.

тір постінформаційного суспільства базується на комп'ютерних технологіях, що стрімко розвиваються з 1970-х років, експоненційні технології якого виступають як економічний ресурс цифрової економіки та експоненційного розвитку інформації²⁰. Таким чином, філософія постінформаційного суспільства вивчає вплив інформаційних технологій та поширення інформації на різні аспекти сучасного суспільства. Основні виклики і перспективи цієї філософії можна розглядати у кількох ключових аспектах: 1) Завдяки розвитку технологій, суспільство стикається з надмірним потоком інформації, що може призводити до втоми, втрати уваги та важкості визначення значущості інформації. 2) Зростаюча кількість зберіганої та оброблюваної інформації породжує проблеми з приватністю та безпекою. Заходи для захисту особистої інформації стають важливими аспектами соціальної політики та правового регулювання. 3) Можуть виникати проблеми з доступом до інформації для різних груп населення, що може викликати нові форми нерівності в суспільстві. 4) Спростована інформація, фейкові новини та маніпуляції інформацією стають викликом для розвитку етичних норм та стандартів щодо використання інформації. 5) Виникнення нових технологій може викликати значні зміни в економіці та організації робочого процесу, що вимагає постійного адаптації та навчання. 6) Зростаюча роль соціальних мереж та інтернет-комунікації викликає не лише можливості для глобальної спільноти, але й нові виклики, пов'язані з дезінформацією та впливом на громадську думку. Вирішення цих викликів і використання можливостей постінформаційного суспільства потребує комплексного підходу, який об'єднує технологічні, етичні, правові та соціокультурні аспекти.

DOI: 10.51587/9798-9866-95952-2024-018-138-153

20 Кивлюк Ольга, Воронкова Валентина, Андриякайтене Регіна. Інтелектуальна власність у контексті креативних індустрій, економіки та мислення (на прикладі країн Євросоюзу). Humanities studies: Collection of Scientific Papers / Ed.V. Voronkova. Zaporozhzhia: Publishinghouse "Helvetica", 2022. 13 (90). P. 74-86